

ZGODBA O DIVJEM LOV(C)U IN ČASU

Pričujoči prispevek po svoji vsebini in strukturi najbrž ne spada v zgodovinski zbornik (ni strogo raziskovalne narave), je pa pričevalski. Povzema doživetja otroka iz Prlekije izpred 50 let, ko je v naših krajih še živel divji lov, ki je bil takrat dojet kot posebej hudo kaznivo dejanje. Hkrati pa je igral dvojno vlogo. Prvo kot delno romantičen upor proti oblasti, zakonu, lovcem, a po drugi strani je še zmeraj predstavljal ne pomemben socialni korektiv pri prehrani družin malih kmetov in njihovih otrok. To so bila zadnja desetletja, ki so še dejansko povezovala našo kulturo s praodmevom prve preživetvene strategije naših prednikov – z lovom. Danes je take neposredne povezave kmetov na divji lov ostalo zelo malo, tudi število lovcev baje zelo upada. Celo obratno se dogaja, zveri čedalje pogosteje posegajo v človeški prostor – ki se več ne znajde, kako bi, recimo, zaščitil črede drobnice, krav, konj, celo lastno varnost pred velikimi zvermi. Prispevek ne bo študija števila lovskih deliktov ne socialne slike vpletenih sokrajanov – bo zgolj čutenje otroka iz družine, ki je bila le posredno povezana z divjim lovom in izjemno burnim odzivom nanj – to je spet z divjim lovom, a tokrat na divjega lovca. Ker je tematika lahko za koga še delno sporna, morebiti boleča – se izogibam imenom – glavni junak ima fiktivno ime »Franček«, vse ostalo pa ustreza resničnim dogodkom s perspektive nekaj pričevalcev, pisca in otroka v njem, ki je lahko kdor koli od nas, s katerega koli hribčka ali dolinice v Prlekiji. Zdi se, da, ko divji lov usiha, usiha tudi vitalnost neke skupnosti. Na koncu je dodan še kratek razmislek in dokazi, kako močno smo pravzaprav ljudje povezani z lovom (ki je v resnici zmeraj divji). Dokaze pa najdemo kar v izročilu in, ne boste verjeli, tudi v koledarju in na zvezdnem nebu – »od koder tudi prihajamo in kamor odhajamo ...«

Otroci in divji lov

Tudi divji lov (raubšic) v moji mladosti našim krajem ni bil tuj. Otroci lovcev so se tako v šoli kar pred učiteljicami kdaj nadvse naduto in hkrati otroško naivno hvalili, da kje vse bo njihov atek to noč čakal tega in onega divjega lovca, »skrunitelja ravnotežja v naravi« (recimo našega strica, ki je bil poročen z učiteljico...). Na te prigode, otroška ovajanja iz šole, je bilo v vasi veliko smeha, domislic. Bilo pa je, žal, tudi kar nekaj nasilja med lovci in »raubšici« – a divjadi (recimo fazanov, zajcev) niso skoraj iztrebili »raubšici«, ampak drugi dejavniki in »moderno« kmetijstvo (stroji, škropljenje s pesticidi, s strupi tretirana semena).

Kako pa smo otroci doživljali divji lov? Odvisno od tradicije in socialnega statusa. Večina lačnih otrok z manjših kmetij se je v resnici zelo, zelo veselila občasnih slastnih večerij – zanje najboljših, ko je recimo pri babici na mizi bila perutnina prav posebnega okusa, barve, vonja, oblike – okusa po fazanu ali, recimo, ko smo jedli zajca, ki nikakor ni bil podoben domačemu ... Večino dni v letu smo za večerjo dobili mleko ali belo kavo s kruhom, kdaj tudi žgance (ni bilo slabo, a včasih smo si želeli še kako dobroto več). A večerje z dodano vrednostjo so bile res redke in zakaj ravno večerje? Ko je Franček že skoraj v mraku šel kositi travo ali deteljo za krave, »gudeke«, zajce, je bila to tudi dokaj varna priložnost, da je v travi (sedaj že v zavetju teme) pripeljal domov še, recimo, fazana skritega v travi. Če po ljudski modrosti lovci na veliko lažejo, se bahajo, pa zagotovo ne lažejo njihovi otroci in bila je javna skrivnost (povedali so nam jo prav otroci lovcev), da lovske družine (večina njih) nezakonito pohrustajo veliko več na črno ustreljene divjadi kot družine divjih lovcev, preprostih kmetov. Kot otroku mi je bil zato zelo ljub kultni vic divjih lovcev na račun napihnjene zelene bratovščine: »Zakaj imajo lovski psi povešena ušesa, poznate odgovor? Da ne slišijo, kako zelo nam lovci lažejo!«

Past za divjega lovca

A rivalstvo med kmeti, ki so si kdaj privoščili fazana, divjega zajca in lovsko bratovščino, je bilo izjemno. Lahko, da je bilo kdaj tudi politično motivirano (vedelo se je namreč, da nekateri lahko izvajajo divji lov praktično pri belem dnevu in se jim ne bo nič zgodilo, na nekatere pa stalno prežijo). Tako so enega izmed Frančkov neutrudno pazili, zasledovali, če slučajno enkrat na mesec poje fazana – ki pa je tudi, brez povrnitve škode, jedel dobrote prav s Frančkovih kmetije, zemlje, kjer se je zaradi hribovite pokrajine, ilovnate zemlje res trdo garalo. Lov nanj pa je bistrourni Franček seveda tudi opazil in tako lovci niso imeli

¹ Zorko Vičar, astronom in pedagog.

ravno veliko možnosti za tako zaželeno »trofejo«.

Ker jim nikakor ni uspelo, so mu nastavili past v obliki podkupljenega »prijatelja« in Franček je v tem primeru bil nekoliko naiven (preveč je zaupal staremu znancu – to je eden izmed naukov te zgodbe). Skupaj sta šla na divji lov na dogovorjeni datum in v gozdček, ki ga je določil »prijatelj« – poslani sel. Oba so v trdi temi pri mlaki počakali nekateri srboriti jagri in njihove oprode. Frančeka so pričakovano podcenjevali – bilo jih je veliko, kot prikazni so stopili iz teme, in bil je v hipu obkoljen, a hkrati pričakovano izjemno motiviran, da jim uide. Franček je vseeno globoko v sebi slutil tudi tak črni scenarij (imel je strašno dober vid, tudi v temi) – in pri (danes za nas) znameniti mlaki se je tako začela velika in nadvse silovita bitka, obračun (kot pri mačkonih) – a se je na srečo skoraj vseh, tudi zelo hitro končala (in spet znova je David premagal Goljata). Franček je namreč v hudem adrenalinskem boju za preživetje prebotal (»premlotjo«) skoraj celotno ekipo iz zasede (no, vsi tudi niso bili tako zelo za stvar kot nekateri vročerkvneži, pravičneži, ki so tako v hipu končali v mlaki in so se dobesedno takoj ohladili). Po tej nepričakovano hitri, odločni in učinkoviti samoobrambni akciji je kot blisk izginil v temno noč, skozi gozd proti domačiji. Ni si namreč smel privoščiti, da ga ujamejo, sledile bi visoke kazni, celo zapor. Noben od njih ni imel tako dobrih refleksov, vida, orientacije v temi in še v gozdu povrh kot naš Franček. Pa tudi nikakor niso pričakovali tako srditega in učinkovitega odziva (kakšen od naivnežev se tako zaradi bušk kar nekaj dni ni prikazal iz hiše; tudi kakšen zob je odletel, a ne Frančku). Zaradi številčnosti so pričakovali zgolj vdajo. V rokah jim je ostala samo kapa in baje trije fazani, ki jih je odvrigel izdajalski sel, kot relativno skromni dokazi... Še dobro, da ni prišlo do streljanja.

Takoj isti dan dopoldan je Frančeka že obiskal policaj (takrat miličnik) na mopedu znamke Tomos. Zasliševanje pa je potekalo kar na gnoju (kot se to seveda spodobi za naše kraje, no policaj je ves čas sedel na mopedu, s prvim kolesom že v gnoju, Franček pa je stal na gnoju, naslonjen na vile). Nečaka sva slutila, da se dogaja nekaj nenavadnega – policija ravno ni bila pogost gost pri babici. Po obnašanju strica, šepetanju staršev sem kmalu dojel, da se za zaslišanjem skrivajo naše redke dobre večerje, izdaja Frančkovega »prijatelja« in »velika zgodovinska« bitka pri mlaki. V šoli pa naju je z bratrancem nepričakovano zasliševal nekoliko starejši učenec, tudi moj sorodnik, seveda sin lovca – z besedami: »Ne tajita, mi vse vemo, vajin stric je raubšic in sedaj ga bodo hudo kaznovali (za bode pa končno najebo, kunec je z jim ...).« V grožnjah se je čutilo njegovo srdito sovraštvo do Frančeka, povzeto po očetu in bratovščini. Otroci so kot antene in ojačevalci hkrati – vse slabe stvari poberejo od staršev, odraslih in jih nekritično potencirajo – zato so tudi lahka tarča manipulacij. »Kdor ima čez šolstvo in medije bo vladal preko zavedenih otrok...«

Po nepričakovano besnem in agresivnem odzivu lovčevega sina sem se šele zavedal, kako tragičen je lahko konec lova na divjega lovca (s srboritim fantom sva namreč občasno skupaj pasla krave in naenkrat ga v izrečenih besedah nesorazmernega sovraštva nisem več prepoznal). Pa saj poznate tisto staro resnico, da nam hišo najbolj oserjejo kure in otroci (a hvala Bogu, ne vsi otroci). Seveda sva malemu sitnemu ovaduhu, grinti, zanikala vsako vedenje, nisva in ne bova izdajalca, pa seveda tudi nikoli nisva videla strica pri divjem lovu – ga tudi nisva imela za kriminalca (pravljice o dobrih ljudeh, ki jemljejo bogatim in dajejo revnim, so se mnogih otrok prijele, tudi naše generacije). Divji lovci so bili večinoma zelo previdni in se niso hvalili pred otroki, nečaki (kar so pa seveda na veliko počeli »zakoniti« lovci). Pa še večerje po Frančkovem divjem lovu so bile nekaj najboljšega, kar sem kadar koli v življenju gurmanskega doživel (še vse restavracije z Michelinovimi zvezdicami se lahko skrijejo)... Zada je tudi princip neskončne privlačnosti prepovedanega sadeža (drevo spoznanja) in velikih otroških oči ... ter selektivnega spomina, ki nam sploh omogoča znosno preživetje. In še – otroci in tudi odrasli, so bili takrat večkrat bolj lačni kot siti, kar pa daje divjemu lovu poseben čar in tek – celo status legitimnosti in pravičnosti, socialnosti in celo preživetja. Ljudje smo, kot bomo videli, primarno lovci in tega nagona nam ne more kar tako vzeti neka država, ki je še po vrhu večina Slovencev ni imela za svojo (dokazali leta 1990/91) s privilegirano lovsko združbo, ki taca po naši zemlji in lovi divjad, ki smo jo »mi« nahranili... Nekaterim zajetnim politikom, ki smo se jim morali vsi klanjati, pa so kar nastavljali omotične medvede, prašiče ... za odstrel, seveda.² Večina divjih lovcev tudi ni pretiravala z odstrelom, niso bili sadisti (če ne, bi šli med lovce ..., no, seveda, vsi lovci niso bili sadisti, se pa najdejo med njimi, žal ...). Nasprotno, večinoma so divji lovci zelo cenili in ohranjali naravo in divjad,

² Vir: Film – Houston, imamo problem!

tudi moj stric (če ne, lovci, »jogri,« ne bi imeli kaj loviti). Franček je nečakom in nečakinjam razkazal vsak košček gozda, jih podučil, kje gnezdi ta ali oni ptič, kje spi srna, kje se skriva veverička.³

Zadeva je seveda po velikem obračunu pri znameniti mlaki romala na sodišče in se pričakovano vlekla (saj veliko trdnih dokazov ravno ni bilo, osumljeni »zajec« jim je namreč ušel iz zasede), forenziki so iskali lase na kapi, pomerili so ali kapa paše na Frančkov glavo ... Podtaknjeni sel pa si seveda ni upal pričati proti Frančku; bil je zgolj vaba, pa še fazana je nosil in odvrigel (delal se je, da ničesar ni vedel, videl). Tudi večina pretepačev ni hotela pričati, ker so jim to verjetno žene prepovedale ali jih je pekla vest, čas je tudi omilil sovraštvo, naivnost, nekateri so spoznali, da so bili zavedeni, zlorabljeni od elite. Po vsaki sovražnosti, bitki je treba naprej sobivati – si ne zapreti vrat prihodnosti!

Pol sorodnikov in vasi se je že kar drug dan po bitki na moč skregalo, saj so bili eni na strani lovcev, drugi (večina) na strani malega človeka, ki je bil, kot zmeraj, za veliko večino sovaščanov njihov pravi junak.

Ker si noben vpleteni ni upal mazati rok, je pregon prevzel kar javni tožilec. Sodnik starega kova pa je bil že toliko sit te pravde, da jih je kar rotil, da mu naj vendar že dajo mir s temi tremi fazani – da jih bo kar sam plačal ... in naj se zadeva zaključi, ker bodo stroški postopka visoki (vedel je, da so bili takrat kmetje večinoma zelo revni – malo zemlje (nekaj hektarjev »grüntha« skupaj z gozdom in travniki) se je obdelovalo z živino in ročno, na primer naporna košnja, prodali so le kakega prašiča, telička, nekaj jajc in kje kakšen liter vina ...). Franček je po dolgem sojenju in zaslišanjih moral plačati stroške sojenja in še zraven svojega odvetnika (kar je bil zanj vseeno visok strošek), nobene dodatne kazni pa mu sodnik ni izrekel (vsaj denarne ne). Franček bi se lahko pritožil, so ga tudi nagovarjali, a se je ustrašil ponovnih dolgotrajnih maltretiranj po sodiščih, tako je ostal več ali manj neodločen rezultat. A izgubili so oboji, tožniki in toženec. Franček pa zagotovo v vsem življenju ni ulovil toliko divjadi, kot je plačal stroškov odvetniku... Na divjem lovu tudi ni porabil toliko časa, kot ga je zapravil po sodiščih, a tudi fazanov po tej pravdi ni bilo nič več kot prej! Pogumen upor in pobeg lovski zasedi pa mu je ostal kot moralno zadoščenje, a odnosi med udeleženci in organizatorji pretepa so bili za zmeraj skaljeni; in to je razdiralen rezultat vseh nesorazmernih pravič še danes.

Med režiserji ne tako nedolžne drame je bil tudi kak pozneje »pomemben« mož, žal, na strani lovcev in sam lovec, a o imenih ni potrebe... Nobeden od nas ni brez greha, pravi stara knjiga.

Večina akterjev »velike bitke« pri mlaki je že pomirjenih na onem svetu, tudi modri sodnik. Danes v naših krajih skoraj ni več lovcev, ne raubšičev, večino živali (veliko več kot včasih Frančeki), tudi srnjadi, pa zmeljejo kosilnice, obračalniki, balirke, avtomobili, strupi... Žal.

Zakone je treba spoštovati, a jih ne slepo in za ceno človečnosti izvajati – sploh če niso pravični, življenjski in, če t. i. kršitelj ne škoduje drugemu. Veliko bitko pri mlaki so izvedli sovaščani, tudi kak mejaš, celo sorodnik. Čez dan pa so bili vsi ti možje vsaj formalno zelo prijazni s Frančkom, tudi vsi po vrsti preprosti ljudje – ki so jih žal naščuvali veljaki (večinoma lovci) iz ozadja, ki se umazanega zalezovanja in pretepa niso udeležili, niso si mazali rok... Kot je to zmeraj v zgodovini, nastrada slehernik v imenu višjih idej... Nekateri med njimi so celo skupaj s Frančkom nastopali v znameniti ljudski igri F. S. Finžgarja Divji lovec – ironija življenja pa taka.

A na koncu ostanejo le spomini na neki čas, ki ni bil lahek, a ker smo bili mladi, se v njem zrcali nekaj romantike, skrivnosti, čarobnosti, ki nas

Projekcija življenja na nebu – lovec (Orion z Velikim in Malim psom) in ostale živali so osrednji motivi nočnega neba naših prednikov.⁴

³ Na teh poteh smo kdaj našli tudi na pol pokopane mlade nesrečnike iz vseh delov Evrope (to nas je globoko zaznamovalo), ki so v zadnjih mesecih druge vojne, na pragu miru, na Kogu umirali v številkah, ki so žal primerljive samo še s soško fronto. Umrlo je tudi veliko domačinov, otrok (se jih je recimo zadušilo), tudi še po vojni so umirali zaradi enormne količine orožja. Po vkorakanju Bolgarov in Rusov pa so nastradale še ženske. Ko se zgodi lov na ljudi, se poslovi človečnost. Tudi ta del strašne zgodovine naših staršev bi lahko na Kogu in drugod zapisali.

⁴ https://stellarium-web.org/orion_bik_veliki_mali_pes_stellarium.jpg.

povezuje z našimi predniki. Sedaj so vsi režiserji in udeleženci velike bitke pri mlaki že pomirjeni v »večnih loviščih«... Simbolika »večnih lovišč« tudi kaže, kako zelo močno so bili nekoč naši predniki preživetveno povezani z lovom.

Zgodovinsko-kulturni kontekst naše zgodbe na daljši časovni skali je določil, ne boste verjeli, kar ritem našega modernega življenja – to je koledar in hkrati vpliva na vsa področja človeškega delovanja.

Danes se večinsko strinjamo, da iz lova izhajajo tudi udomačene živali, ki hkrati pomenijo začetek modernega sveta: drobnica, konji, krave, kamele, delno sloni, psi, mačke, kure, prašiči, zajci... Na teh živalih tudi temelji večina naše večtisočletne zgodovine, obdelava zemlje, potovanj, vojskovanj, čustvovanj, varnosti ... in tako je bilo še v našem otroštvu. A tudi na zvezdnem nebu je, pričakovano, velik delež ozvezdij poimenovan prav po divjih živalih, naštejmo nekatere: Veliki in Mali medved, Lev, Ris, Oven, Kozorog, Žirafa, Žrebiček, Bik, Delfin, Ribi, Kit, Rak, Kača, Škorpion, Krokar, Veliki in Mali pes, Volk, Labod, Orel, Lisička, Zajec...

Potem imamo na nebu tudi zelo zgovorno poimenovana ozvezdja v navezavi na lov: Strelec, Lovska psa, Puščica.

Orion je za marsikatero ljudstvo kar nebeški lovec, ki mu sledita Veliki in Mali pes, skupaj v Biku lovijo Sedem sester – Plejade (ali Gostosevci – krasno slovensko ime – razsuta zvezdna kopica je tudi test vida in naš Franček je brez težav razločil vsaj sedem zvezd, zvezdnih sester). Slovenci Orionovemu pasu pravimo tudi Kosci (tri zvezde v vrsti se pojavijo na zgodnjem jutranjem avgustovskem vhodnem nebu, ko gredo kosci kosit otavo – to so naši Frančki, občasno tudi divji lovci), pas pa se ponekod imenuje tudi Grablje – lepa imena. Oriona kot celoto pa imamo Slovenci tudi za orača – ki do spomladi simbolično zorje zemljo. Pasji dnevi (vroče poletje) pa so vezani na globoki stari vek, ko se je poleti zjutraj na vzhodnem nebu, kmalu za Orionom, pojavilo tudi ozvezdje Velikega psa (svetla zvezda Sirij in takrat je reka Nil začela poplavljati – od tod tudi tako močna povezava Egipčanov s Sirijem in Orionom). Sirij so imenovali Sotis – Solzo Izide, ki napaja reko Nil in jim tako prinaša rodovitno namočeno zemljo ter blaginjo. Tak zamik takratnega pojavljanja Sirija na poletnem nebu je posledica precesije Zemlje, danes se namreč Sirij pojavlja na jutranjem nebu komaj v jesenskem času.

Še povezava s koledarjem, zvezdnim nebom in simbolično z »našo« tematiko – lovom. Koledarski dogodki na nebu se ponovijo v egiptovskem 365-dnevnem letu, v obdobju 1460 let (saj velja $1460 \times 0.25 \text{ dni} = 365 \text{ dni}$), to je t. i. Sotisova perioda, ki so jo Egipčani določili prav preko koledarske zamika pasje zvezde (Sirija) na nebu – kar pa je bila tudi pot do julijanskega in sodobnega gregorijanskega koledarja s prestopnimi leti⁵ (obhod Zemlje glede na Sonce, letne čase, traja 365 dni in skoraj 6 ur, približno 11 minut manj). Razlika med nenatančnim julijanskim in sodobnim gregorijanskim koledarjem se vsakih 100 let pri (okroglih 00) letnicah, ki niso deljiva s 400, poveča za 1 dan. Napaka enega dneva (glede na višino sonca, ki odloča o letnih časih, torej o setvi in žetvi ...) se pri gregorijanskem koledarju pojavi komaj po približno 3000 letih. Tako smo »ekspresno« preleteli zgodovino merjenja našega časa, koledarja – kjer sta lov, začetek poljedelstva in astronomija – mati vseh znanosti, igrali ključno vlogo. Opazovanje neba zaradi načrtovanja našega življenja na Zemlji in s tem razvoj koledarja sta prispevala k vpeljavi pojma čas v strukturo jezika (in s tem nastanek pojma zgodovina). Dojemanje časa sploh ni samoumevno – je kulturna dobrina. Večini manj znano dejstvo je, da v deževnem gozdu Amazonke še obstaja ljudstvo, ki ne pozna glagolskih časov (ima skromen jezik, žvižganje itn., nimajo zgodovine, junakov, religije ..., tam bi težko izdajali zgodovinski zbornik).

V pravilu – tako na nebu kot na zemlji – je torej zapisane veliko naše zgodovine, povezane tudi z lovom, le brati jo moramo znati – oz., je ne bi smeli pozabiti.

In ne bi bilo narobe, da bi za obiskovalce naših krajev, pa tudi za domačine, označili vsaj eno slikovito pot divjih lovcev s kako zgodbo, sliko, s kipom ali z dvema, s klopčami, opisom narave, živali, rastlin, dela zgodovine...

⁵ <https://en.wikipedia.org/wiki/Sirius>

Lov zahteva **pogum, strategijo, priprave in aktivno sodelovanje** – in to so vrline, ki tudi sodobnemu človeku pridejo še kako prav na vseh področjih dela, organizacije (pri vsakdanjih opravilih, sobivanju neke družbe, države, civilizacije, pri izobraževanju, umetnosti in znanosti – pri tehnoloških rešitvah, ki zahtevajo zmeraj bolj ekološko vzdržne tehnologije, če ne, se nam slabo piše).

Sklepne misli

Pogled s časovne razdalje. Tudi mi – takrat otroci – smo kmalu prerasli medsebojne zamere zaradi nekaterih groženj, smo si odpustili in tako je tudi prav (na divji lov, na moč groženj in zapletov pa seveda nismo pozabili). Tudi spomin, takrat večkrat lačnih otrok, na redke okusne večerje je še zmeraj zelo živ, kot da se je zgodilo včeraj. Te, še kako domače in pristne zgodovine preživetja nas in naših prednikov (tudi preko divjega lova) praktično ni zapisane nikjer. Naj bo ta kratki spomin na obračun pri mlaki med »raubšicom in jogri« posvečen vsem tistim, ki so se kdaj prekršili zoper (lahko rečemo za mnoge še danes sporen) zakon o lovu in vsem tistim, ki so jih strastno preganjali. In danes se te skrbi zdijo skoraj smešne, a včasih (pred 50-imi leti) je šlo zelo zares, celo za življenje. Pa vendar je lov naša primarna dediščina, nagon, ki prežema vse pore našega življenja. Tudi če nas sodobni način življenja žal odvrča od narave, se da ta vzgib vseeno izživeti času primerno – eden od predlogov je podan – pot divjih lovcev, fotosafari ... Nekoč sem slišal misel, pazite se časov, ko divjih lovcev več ne bo – žal so ti časi prišli.

A kaj bo prinesla prihodnost v naše kraje – ali spet potrebo po divjem lovu – to je sedaj vprašanje, tudi za Evropo? Po antičnem izročilu je tudi lepo dekle Evropa bila ugrabljenka – lahko bi rekli, da ulovljena, in žal tudi danes naša stara Evropa (nekoč lepo dekle) je zmeraj bolj videti kot neboljena živalca, na katero je odprt prosti lov. Zaenkrat o naši usodi še odločamo sami – a propad prvega Rima več kot 1500 let nazaj nam je lahko v svarilo... Takrat smo se pred gotovo smrtjo zatekali na odmaknjene, skrite vzpetine, ajdne in lov je bil pomemben del našega preživetja.

Ključne besede: divji lov, Prlekija, kaznivo dejanje